

IN MEMORIAM PROF. DR. J. DHONDT 1915-1972

Het overlijden van Jan Dhondt op 20 augustus 1972 werd bij het bekendmaken in ruime kring ook buiten de Gentse universiteit en de wereld der historici als een schok ervaren. Alhoewel zijn vrienden zich reeds enkele jaren meer dan hijzelf bezorgd maakten over zijn gezondheid, was het hun moeilijk te aanvaarden dat de dynamische kracht die van zijn overrompelende persoonlijkheid uitging zo abrupt werd afgebroken.

Jan Dhondt werd op 22 januari 1915 te Gentbrugge geboren. Zijn carrière was in elk opzicht deze van de klassieke hoogleraar in de geschiedenis in België. Hij promoveerde in 1938 aan de Rijksuniversiteit te Gent als doctor in de Letteren en de Wijsbegeerte (Geschiedenis), genoot van mandaten van het Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (1939-1942) en trad in dienst bij het Algemeen Rijksarchief te Brussel (1942-1944). In 1944 werd hij tot docent benoemd aan de universiteit te Gent en in 1948 tot gewoon hoogleraar. Ondertussen was hij zich, naast zijn oorspronkelijk studieterrein, de middeleeuwen, ook gaan toeleggen op de hedendaagse geschiedenis. In tegenstelling met de meeste zijner confraters was dit niet uitsluitend gebeurd omwille van zijn leeropdracht, maar voor een goed deel ook wegens zijn betrokkenheid bij de geschiedenis van de arbeidersbeweging en van het socialisme.

Dhondt was inderdaad anders dan de typische hoogleraar in de geschiedenis. Daarvoor was hij te veel man van de actie en organisator. Hij bekleedde zelfs het ambt van rector van de universiteit te Lubumbashi (Zaire) van 1964 tot 1966. Op 'zijn vijfde verdieping' op de Blandijnberg te Gent fungeerde hij echter ook als 'le grand patron', die naast zijn leerstoel voor nieuwste geschiedenis en talrijke colleges daarbuiten, ook aan andere faculteiten, optrad als Directeur-diensthoofd van de Seminaries voor Hedendaagse en Oost-Europese geschiedenis, leiding gevend aan talrijke medewerkers en een groeiend aantal studenten en doctorandi, onverdroten nieuwe initiatieven nemend en wetenschappelijke ondernemingen opzettend. Waar hij de tijd, de energie en . . . de fondsen vond om dit vol te houden was telkens weer een raadsel.

Onder zijn leiding verscheen sinds 1953 in de *Revue du Nord* een 'Bulletin critique d'histoire de Belgique', dat vanaf 1967 volledig op eigen kracht verscheen. De onbevangingheid van oordeel voor alle publicaties, van welke school of uit welke hoek zij ook kwamen, zal nog zelden bij analoge ondernemingen geëvenaard worden. Zonder zijn talrijke medewerkers onrecht te doen, mag gesteld worden dat deze kritische literatuuroverzichten terecht in de wandeling als de kroniek van Dhondt werden aangeduid. Het was een publiek geheim dat hij daarbij niet schroomde de ingeleverde notities in laatste instantie zijn persoonlijke stempel te geven. De laatste vrucht van zijn 'managing' op historisch gebied was het door hem opgerichte en uitgegeven *Belgisch tijdschrift voor nieuwste geschiedenis* (I, 1969-).

Bewust cultiveerde Dhondt een imago van buitenbeentje en stoute jongen en de consternatie die de tegenstrijdigheden in zijn gedragingen en in zijn uitspraken verwekten vulden hem met nauwelijks verholten pret.

Dhondt spotte vaak met wetenschappelijke roem en academische wierook, maar was bijzonder gelukkig met de Prix Gobert die de Académie des Inscriptions et Belles Lettres (Parijs) hem in 1948 en in 1949 toekende en met zijn Prijs van de Kring der Alumni in 1948.

Dhondt kloeg er over dat doceren een vervelende bezigheid was, maar boeide telkens diep zijn gehoor met een soort intellectuele show, die hij als spontaan wilde laten doorgaan, maar die in feite tot in de details was voorbereid en doordacht. Dhondt wierp graag stenen in de historische kikkerpoel en de verwekte opschudding amuseerde hem bovenmate. Men late zich echter niet misleiden door die ondeugende toon. In feite verborg zich hierachter schroomvallig een heilige ernst en een verontwaardiging over toestanden op maatschappelijk, universitair of wetenschappelijk vlak die Dhondt of verkeerd of bekrompen of onefficiënt leken. De eerbiedwaardige Koninklijke Commissie voor Geschiedenis moest het zo menigmaal ontgelden. Ook de vader der Belgische historici à l'égadèr, H. Pirenne, was hem niet heilig ('H. Pirenne, historien des institutions urbaines', *Annali della Fondazione italiana per la storia amministrativa*, III, 1966).

Uit zijn omvangrijk oeuvre kunnen hier slechts de meest verdienstelijke bijdragen worden vermeld. Aanvankelijk ging zijn aandacht naar het ontstaan der vorstendommen bij de ontbinding van het Karolingische rijk. Dit vond zijn meest volmaakte neerslag in zijn *Etudes sur la naissance des principautés territoriales en France, IXe-Xe siècles* (Brugge, 1948) en de *Korte geschiedenis van het ontstaan van het graafschap Vlaanderen* (Brussel, 1942 en 1943²), maar ook Brabant en Henegouwen kregen hun deel.

Door de uitgave in opdracht van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis van de *Tafels van de Resolutieboeken der Staten van Vlaanderen 1631-1656* (Brussel, 1941) en daarbij aansluitende publicaties was echter zijn belangstelling gewekt voor de inwendige machtsverhoudingen en de sociale structuur in het middeleeuwse Vlaanderen. In dit licht dienen zijn 'De crisis van het grafelijk gezag in Vlaanderen na de dood van Arnulf I', in *Bijdragen tot de Geschiedenis en de Oudheidkunde* (1943), de twee hoofdstukken over de oudste geschiedenis van Vlaanderen in de *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, II (1950), en vooral de bijdragen over de geschiedenis der Staten van Vlaanderen gezien. Onder deze laatste zijn 'Ordres et Puissances. L'exemple des Etats de Flandre' in *Annales. Economies. Sociétés. Civilisations*, V (1950) en 'Les Origines des Etats de Flandre' in *Standen en Landen I* (1950) richtinggevend geweest daar zij vooral de sociale achtergronden van de standenbeweging hebben belicht. Meteen was ook de opkomst der Vlaamse steden object voor Dhondt's onderzoek geworden: 'Développement urbain et initiative comtale en Flandre au XIe siècle', in *Revue du Nord*, XXX (1948). Nog verstrekkender en ruimer van zicht was de visie van de Westeuropese stadsgeschiedenis die hij naar aanleiding van 'Les problèmes de Quentovic' in *Studi in onore di A. Fanfani* (Milaan, 1962) ontvouwde. Ook zijn ingrijpen in het debat over het ontstaan van de taalgrens, 'Essai sur l'origine de la frontière linguistique', in *L'Antiquité classique*, XVI (1947) en XXI (1952) mag hier niet onvermeld blijven, omdat Dhondt's stelling door de latere onderzoeken schijnt te worden bevestigd.

Op het gebied van de hedendaagse geschiedenis werd hij vooral aangetrokken door de sociale geschiedenis en door de industriële revolutie. De behandeling van 'De sociale kwestie in België', in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, X (1955) verwekte opschudding omdat hij er in feite slechts oog had voor de opkomst van het socialisme. Dhondt was ook de leider van en een der voornaamste auteurs van de *Geschiedenis van de socialistische arbeidersbeweging in België* (Antwerpen, 1969). De groei van de Gentse nieuwe industrie was ondermeer het voorwerp van 'L'industrie cotonnière gantoise à l'époque française', in *Revue d'histoire moderne et contemporaine* (1955). In *The Fontana*

Economic History of Europe, IV (1970) schetste hij, met M. Bruwier, 'The Industrial Revolution in Belgium and Holland 1700-1914', in haar geheel.

Dhondt had als historicus enorme kwaliteiten. Zijn belesenheid op de meest verscheidene terreinen en zijn indrukwekkend geheugen lieten hem toe enorme massa's feitenmateriaal op te slaan, maar het was vooral zijn vermogen de krachtlijnen uit die feiten naar voren te brengen en in het particuliere het essentiële en het algemene te ontdekken dat zijn slottoespraken op congressen en zijn publicaties hun diepste en blijvende waarde gaf.

Als schrijver van syntheses was Dhondt dan ook zeer gezocht (onder meer *Histoire de la Belgique*, Que sais-je?, Parijs, 1963; *Das frühe Mittelalter*, Fischer Weltgeschichte, X, 1968). Ondanks een groeiende bekommernis om in het verleden wetmatigheden te ontdekken, -'L'histoire récurrente', in *Diogenes*, LXXV (1971)- en zijn aandacht voor het algemeen-menselijke en voor de sociaal-economische structuren waarbinnen de historische gebeurtenissen zich voltrokken, bleef hij wars van de miskennis van het individu in de geschiedenis. Dit vindt men in al zijn werken terug, maar het was wel bijzonder uitgesproken in de biografische bijdragen over enkele socialistische basismilitanten, die in hun opvattingen niet zelden ver afstonden van de officiële doctrines en zo van onderuit de beweging soms een andere wending gaven. De warme belangstelling voor en dit meevoelen met uiteenlopende historische persoonlijkheden is misschien het meest genuanceerd verwoord in dat enig mooie 'Sept femmes et un trio de rois' in *Contributions à l'histoire économique et sociale*, III (1964-1965). De echte Dhondt kan men misschien in deze bijdrage op zijn best leren kennen. Laat ons toe hem nog even zelf aan het woord te laten:

L'histoire sociale étudie le comportement de grands ensembles humaines ... Tout être humain relevant d'un groupe particulier doit, à moins d'être un monstre (c'est-à-dire un être différencié profondément de son propre groupe), participer aux caractères essentiels de ce groupe. C'est pour ces raisons que nous avons cru possible d'appréhender au moins une partie du comportement de ce groupe immense et si négligé par l'histoire sociale: la femme du haut moyen âge ... Quand un médiéviste, dans ses textes, rencontre une femme, il en fait une institution. C'est ce qui explique pourquoi le moyen âge est peuplé de tant d'exsangues féminités ...

Dhondt beschrijft ons dan aan de hand van een minutieus bronnenonderzoek de zeven koninginnen die Frankrijk tussen 990 en 1092 heeft gekend. Hij besluit:

Certaines ne nous apparaissent que comme des ombres; mais de la plupart, l'image peut être tracée. Image étonnante souvent, mais qui n'est sans doute étonnante que parce que nous faisons de la femme du onzième siècle - et de la femme tout court - une idée tout à fait théorique ... Mais les types de femmes rencontrés sont-ils vraiment hors ligne? L'implacable et amère Constance, l'insinuante Bertrade, Berthe de Blois la Chasseresse de maris, la lourde et passive Berthe de Hollande, Anne, cette eau tranquille et profonde ... Il n'est que de regarder les autres siècles, il n'est que de regarder autour de soi pour s'assurer de ce que les reines du onzième siècle incarnent, avec beaucoup de relief, des types de femmes qui sont éternels.

Deze stem zwijgt nu. Het was de stem van een groot historicus en van een boeiende persoonlijkheid, die vast geloofde in zijn vak, dat hij tegen het onbegrip en de miskennis

die het in de laatste jaren ook vanwege de officiële instanties moest ondervinden, met zijn gewone geestdrift en onstuimigheid en met al zijn geestesgaven verdedigde en nieuwe luister wilde bijzetten.

R. van Uytven

IN MEMORIAM PROF. DR. LOUIS JADIN 1903-1972

Op 30 maart 1972 overleed in een ziekenhuis te Herent Kanunnik Louis Jadin. Hij was geboren te Namen op 11 januari 1903, en begon zich vanaf 1920 voor te bereiden op het priesterschap, maar studeerde te Leuven tegelijkertijd geschiedenis. Hij promoveerde daarin met een proefschrift over de stichting van het bisdom Namen, dat nooit het licht zag. Inderdaad is het werk van de synthese voor zijn onrustig temperament pijnlijk geweest, en heeft hij zijn beste krachten besteed aan het opzoeken van nieuwe bronnen.

Priester gewijd in 1928, werd hij twee jaar later verbonden aan de redactie van het *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastique*, waarvan de Leuvense universiteit kort tevoren de uitgave had overgenomen. Hij heeft er honderden trefwoorden voor geleverd, die het hele domein van de kerkgeschiedenis bestrijken. Maar zijn verblijf te Rome, waar hij zijn theologische opleiding had gekregen, had hem de bekoringen van het archiefwerk en van het zoeken naar onbekende documenten doen kennen, en op dat gebied heeft hij de geleerde wereld laten profiteren, voornamelijk op twee domeinen: de geschiedenis van de Kerk in België gedurende de Nieuwe Tijd enerzijds, en die van Centraal-Afrika, speciaal die van de missie aldaar, anderzijds. Over beide heeft hij duizenden bladzijden bronnen uitgegeven. Wat het eerste van die onderwerpen betreft herinneren wij aan zijn publikatie van de Informatieprocessen voor de benoeming van bisschoppen in de Nederlanden, van de briefwisseling van kardinaal D'Alsace, van de *Lettere di Vescovi* en van de *Lettere di Particolari* betreffende de Nederlanden, van de briefwisseling van Baron Karg von Bebenburg, kanselier van Jozef-Clemens van Beieren, alle getrokken uit het Vaticaanse Archief en verschenen hetzij in de *Bibliothèque*, hetzij in het *Bulletin* van het Belgisch Historisch Instituut te Rome.

Voor zijn onderzoek over Centraal-Afrika heeft hij, behalve het Vaticaanse archief, talrijke andere depots onderzocht. Jarenlang placht hij er voor maanden op uit te trekken en onderzocht hij allerlei fondsen: die van kloosterorden te Rome, de Archives Nationales en die van ministeries te Parijs, die van Den Haag, van Lissabon en tot zelfs die van S. Paulo de Loanda in Angola. Telkens keerde hij met een rijke oogst terug, die hij dan annoteerde en uitgaf, grotendeels weer in de reeksen van het Belgisch Historisch Instituut, voor een ander deel in die van de Koninklijke Academie voor Overzeese Wetenschappen, waarvan hij lid was geworden. Nog een paar boekdelen over de geschiedenis van de oude Kongo lagen bij zijn overlijden vrijwel klaar, en zullen door genoemde instellingen worden in het licht gegeven.

De geschiedenis van de Kerk in België en die van de oude Kongo zijn ook de twee gebieden waarop hij zichzelf dwong in enige, overigens heel degelijke bijdragen, over de door hem verzamelde documenten meer dan een inleiding te schrijven maar er een ver-

halend overzicht uit te destilleren. Zij bewezen dat zijn gebrek aan synthese niet aan onvermogen was te wijten.

Zijn manier van werken was voor een invloedrijk ouder hoogleraar een reden om zich met succes te verzetten tegen een geregelde academische loopbaan van Jadin. Eerst in 1961 kreeg hij te Leuven een historische leeropdracht, vrije colleges over geschiedenis van de missie; tegelijkertijd werd hem een deel van het historische onderwijs aan de in 1954 gestichte universiteit Lovanium te Kinsjasa toevertrouwd, waar hij verschillende jaren een paar maanden ging doceren. In 1965 werd hij te Leuven tot geassocieerd hoogleraar benoemd. Hetzelfde jaar openbaarde zich een oogkwaal die hem op korte tijd vrijwel geheel van zijn gezichtsvermogen beroofde. Met een bewonderenswaardige levensmoed zette hij zijn werk onvermoeibaar met de hulp van een toegewijde medewerker tot een paar maanden voor zijn heengaan verder.

Het beeld dat wij van Jadin schetsen zou onvolledig zijn indien wij ook niet even een meer persoonlijke kant van zijn leven belichtten. Sedert de dertiger jaren hield hij zich ook met het maatschappelijk studentenwerk, speciaal ten behoeve van buitenlandse studenten, bezig. Vooral na de Tweede Wereldoorlog, toen zijn universiteit talrijke vluchtelingen en *displaced persons* opnam, of na de Hongaarse opstand van 1956, heeft hij zich zonder voorbehoud ingezet, steeds bereid om ook met eigen middelen hulp te bieden. Hij leeft in de herinnering van velen voort, niet alleen om zijn verdiensten als historicus, maar ook als een man van uitzonderlijke edelmoedigheid.

J. A. van Houtte

IN MEMORIAM PROF. DR. RAYMOND DE ROOVER 1904-1972

Op 14 maart 1972 is Prof. dr. Raymond de Roover vrijwel plots te New-York overleden. De Roover was op 28 augustus 1904 te Antwerpen geboren. Zijn vader was een zakenman, en aanvankelijk bereidde ook hij zich op een loopbaan in het bedrijfsleven voor door twee jaar handel te studeren, waarna hij als boekhouder in dienst trad, eerst bij een bank, en daarna bij een scheepvaartonderneming. Daar openbaarde zich voor het eerst zijn liefhebberij voor het verleden. Als vrijetijdsbesteding ging hij belang stellen in de geschiedenis van de boekhouding, en als eerste vrucht daarvan verscheen in brochurevorm, op eigen kosten gedrukt, een korte studie over *Jan Ympyn* (1928), de Antwerpse schoolmeester die in de zestiende eeuw het oudst bekende handboekje over het dubbel boekhouden had geschreven. Van dit werkje zocht hij zijn weg naar de middeleeuwse boekhouding. Het toeval heeft in het Stadsarchief te Brugge die van twee wisselaars bewaard, die waarschijnlijk in 1369 failliet gingen. Zij is de oudst bekende in de Nederlanden. Vanaf 1930 wijdde hij er verschillende studies aan: 'Quelques considérations sur les livres de comptes de Collard de Marke, 1366-1369', *Bulletin d'études et d'informations de l'Institut Supérieur de Commerce Saint-Ignace* (1930); 'Le livre de comptes de Guillaume Ruyelle, changeur à Bruges, 1369', *Handelingen Soc. Emulation Brugge* (1934). Maar ook de latere geschiedenis van de boekhouding bleef zijn aandacht gaande maken, getuige een nieuwe bijdrage over Ympyn, 'Een en ander over Jan Ympyn Christoffels', *Tijdschrift voor Geschiedenis* (1937), en studiën over de boekhouding, te Antwerpen bewaard, van de